

पूर्णहन्ताविमर्शः

कौलो जानकोनाथः

(सारस्वत्याः सुषमायाः २६ व० ३ अ० प्रतिमुद्रणम्)

मार्गशीर्षपूर्णिमा, वि० सं० २०३१

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः

वाराणसी-२२१००२ (उ० प्र०)

26/09/2013

पूर्णहन्ताविमर्शः

कौली ज्ञानकीर्त्या,

७७-ज्ञानीयार, श्रीनगरम्, काश्मीरः ।

या काचिद् नवाचिदपि दशा काचिदवस्थासंपूर्णा-
दातव्यास्तथा मुक्तकृष्णया यस्य कस्या भवेत् ।
सिद्धिस्तथा सुरपितृनुणां यत्नमकल्या भवेत् तत्
तं स्वात्मानं विमर्शयितुं साध्यसिद्धं प्रपद्ये ॥

पूर्णहन्ताया विमर्शोऽतीव दुरूहोऽस्ति यतः पूर्णहन्ता 'स्वानुभूत्येकमाना' एव काचिद्वा
भवति, ततस्तस्यानुसन्धानं मोक्षकाङ्क्षामिर्तिमिरेवानुमेयमस्ति । तथापि सज्जनोपस्थित्या
समलङ्कितेऽस्मिन्तत्त्वसम्मेलने स्वान्तःसुखाय विद्वज्जनपरितोषाय च एतस्मिन्विषये किञ्चि-
द्वर्णयितुं साहसः क्रियते ।

अहन्तास्वरूपम्—

अहन्ता द्विप्रकाराः । तत्र एकाऽनुलोमप्रकृत्या निमित्तोपादानेन निमित्ते हृदयप्रपञ्चे
जीवस्य आपदवस्थायां सङ्कल्पविकल्पात्मिका स्थूलदेहपर्यन्ता 'इदमहम्, इदं मम' इति रूपेण
वर्तते । एतज्जीवस्याज्ञावस्था, यतोऽस्माद् द्वैतप्रथाप्रचनमेव दृढतां याति । अस्यामवस्थायां
जीवोऽनेकासु यातनासु विविधतापयुते संसारे पीडितो भवति । मोहिन्या माममाभिभूतो जीवो
अन्धमरणदुःखमेवानुभवति ।

द्वितीयप्रकाराऽहन्ता साधनचतुष्टयानन्तरम् अतम्भराख्यायाः प्रज्ञाया वर्धनादेव साधकस्य
परमार्थपथे विचरतः प्रतिलोमप्रकृत्या स्थूलसूक्ष्मप्रपञ्चस्य प्रविलापनाभ्यासेन शून्यभावमापन्ने
ब्रह्मणि प्रथमं प्रविलापनरूपा तदनन्तरं साक्षिरूपब्रह्मणि शिष्यमाना 'ज्ञाननिधूतकल्मषा' शिव-
स्वरूपलाभरूपा एव भवति ।

शक्तिपात एवात्र मुख्यं कारणम्, यतः—

ईश्वरानुग्रहादेव पुंसामद्वैतवासना ।
महद्भयपरिभाणा विप्राणामुपजायते ॥

अन्यच्च,

"यमेवैव वृणुते तेन लभ्य-
स्तस्यैव आत्मा विवृणुते तन्स्वाम् ।"

(कठोपनिषद्)

भगवद्दर्शनमनुप्रविष्टापि तत्र ये विप्रतिपन्नास्तेषामवगमोऽपि शक्तिपातो नायातः ।
यथोक्तं शैवतन्त्रेषु—

१. अयं निबन्धः चाराणसेयसंस्कृतविश्वविद्यालये तन्त्रसम्मेलने विदुषा लेखकेन पठित आसीत् ।

भागं ० पू० २०३१ वि०]

पूर्णहन्ताविमर्शः

२०९

ये योष्माके शासनमार्गे कृतवीक्षाः
संगच्छन्तो मोहवशाद्विप्रतिपत्तिम् ।
नूनं तेषां नास्ति यवद्भानुनिधोमः
सङ्कोचः किं नृपैकैर्यत्नामरसानाम् ॥

अतोऽनुग्रहोपलब्ध्या ये स्वहोराशोदयसंहारपूरकरैश्चकप्रथम आकृष्टाः, प्रातःसन्ध्याकृष्णकुम्भक-
भावे स्थिताः 'न हृदयोऽन्येककश्चित्', "यथा हि मेन्द्रियार्थेषु न कर्मस्वनुपपद्यते", "सर्वसङ्कल्प-
सन्ध्यासी" इति भावेन लोकोत्तरा अत्राप्यप्रकाशनपरा एव योगिनः, त एव पूर्णहन्ताया
अवगाहने क्षमाः ।

एतदेवास्मिता समावेष्टाभ्यासरूपा ।

"इदं सर्वं यद्यमात्मा", "जिव एव गृहीतपदुभावः" इति क्रमशः श्रुत्या काश्मीर-
शैवमतोक्त्या च ज्ञानिनो यदा—

ब्रह्मार्पणं ब्रह्महविर्ब्रह्माग्नी ब्रह्मणा हुतम् ।

ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥

इति प्रत्यग्रहृदया "सर्वं ब्रह्मैव" इति वदनेन कर्मणि नित्यवैमिश्रिकादीनि सर्वाणि
सर्वात्मनि ब्रह्मणि संन्यस्य सर्वं ब्रह्मैवेत्यनेन प्रविलापनं कुर्वन्ति, यथा—

यथा जलं जले शिखं क्षीरे क्षीरे घृते घृतम् ।

अविद्येद्यो भवेत् तद्वज्जीवात्मपरमात्मनो ॥

तदेव तेषां अनुगमो पूर्णहन्ता केवलमात्रानुभवरूपा "न शक्यते वर्णयितुं गिरा तदा"
भवितुमर्हति । ते ज्ञानिनस्तदेव प्रकाशैक्यमापन्ता भवन्ति ।

ततः पूर्णहन्ता समावेशाकृष्टा परप्रमाणैकरूपा, सजातीयवृत्तिप्रवाहविजातीयतिरस्कार-
तैलधारावदिति हृदयमासानन्तरमेवानुभवरूपा भवति । साक्षिभावेऽपि शान्ते सति, निष्कलं
परिच्छेदशून्यं शिवं परिशिष्यति । यथात्मोपनिषद्—

न निरोधो न चोत्पत्तिर्न वदो न च साधकः ।

न मुमुक्षुर्न वै मुक्त इत्येषा परमार्थता ॥

अन्यच्च—

अन्तर्लक्ष्यं बहिर्दृष्टिनिमेषोन्मेषवर्जिता ।

सा भवेच्छाम्भवी मुद्रा सर्वतन्त्रेषु गोपिता ॥

(शैवदर्शने) आगमशास्त्रेष्वपि—

शिवमसि विमलिताक्षः

कोणिज्युन्मेषविकसितानन्दः ।

प्रज्वलितसकलरन्ध्रः

कामिन्या हृदयकुहुरमधिरुद्धः ॥

26/09/2013

योगी शून्य हवास्ते
तस्य स्वयमेव योगिनी हृदयम् ।

हृदयनभोमण्डलम्
समुच्चरत्यनलकोटिशतदीप्तम् ॥

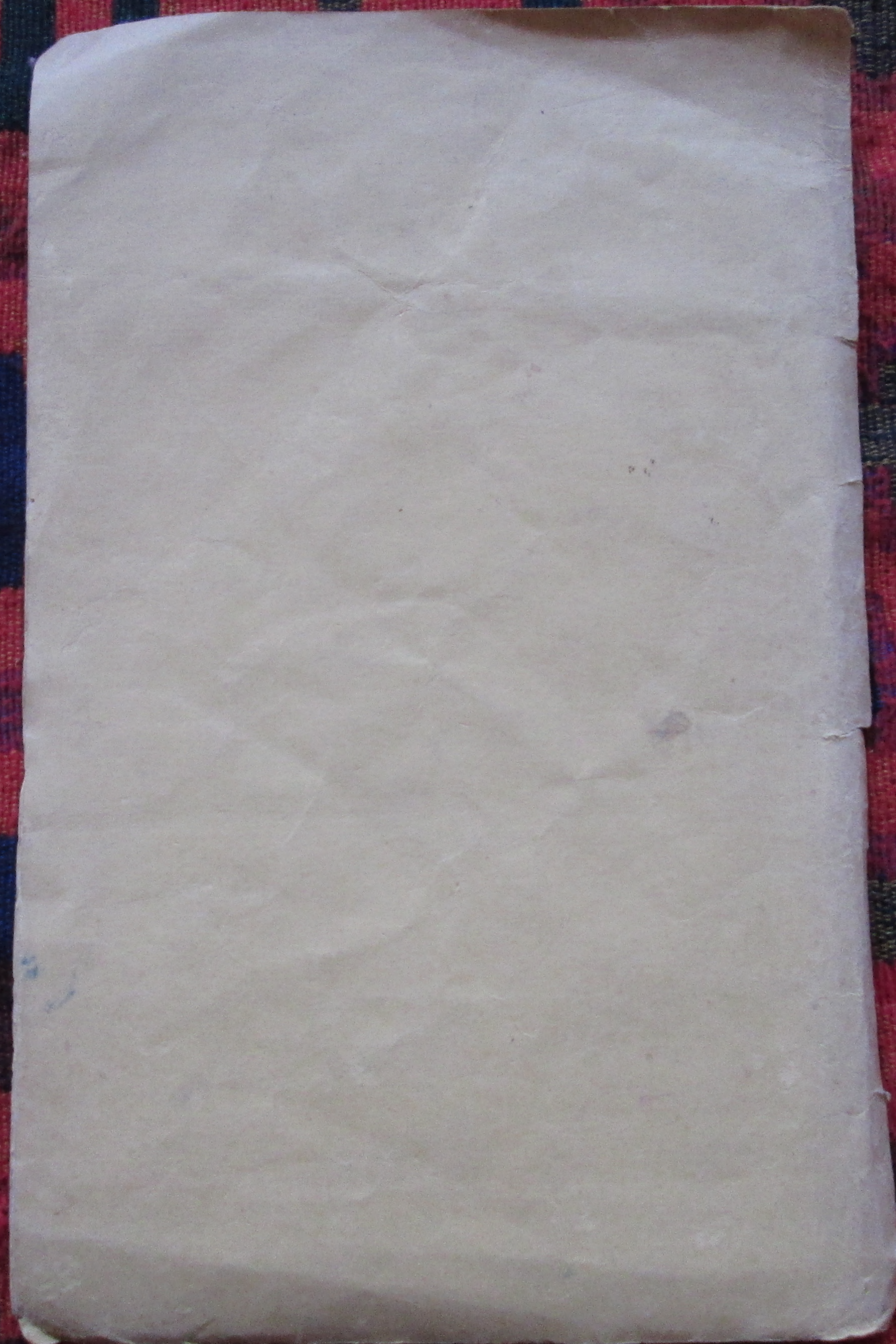
एतदेवारिमतात अहन्ताया वैलक्षण्यप्रदर्शनम् । अस्या अचरन्त्याया अभ्यासाय गुरुः शिष्य-
मुपदिशति (गातव्यमिदम्)—

तस्मिन्नेव ब्रह्मणि—तस्मिन् ब्रह्मणि
रे चित् ! विचर विगतद्वर्षेण
नामिभूतः कन्दर्पेण । —तस्मिन्नेव०
त्यक्त्वा मायामोहावेशं
भावय कोऽहं भज सर्वेशम् ॥ —तस्मिन्नेव०
विचरन्नप्यस्मिन् संसारे
पद्मात्मानं स्फुटविस्तारे । —तस्मिन्नेव०
रे चित् ! चेतय चिन्तातीतं
चारुचमत्कृतचञ्चलत्वम् । —तस्मिन्नेव०
'त्वं'पदलक्ष्यार्थं तं श्रुत्वा
स्वच्छन्दश्चर 'तद्' विदित्वा । —तस्मिन्नेव०
जानकीनार्थं जगन्मायेः
भज तं त्यक्त्वा त्रिगुणावेशम् ॥ —तस्मिन्नेव०

सञ्छिष्यः स्वानुभवं वदति (एतदपि गातव्यम्)—

अजोऽनामयोऽहमनाख्योऽचलोऽह-
मसंगोऽमयोऽहमव्यक्तोऽखिलोऽहम् ।
अशेषोऽक्रियोऽहमलिप्तोऽनुलोऽहम्,
चिदानन्दरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
अनाद्योऽक्षयोऽहमदूरोऽमरोऽह-
मपारोऽपरोऽहमनन्तोऽजरोऽहम् ।
अकर्तोऽच्युतोऽहमोक्ताऽमलोऽहं
निजानन्दरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
अहं नित्यमुक्तो निराकारधीरोऽ-
स्यहं निर्विकल्पो निराधारतृप्तः ।
अहं निष्क्रियो निर्विबन्धः परेशः
सदानन्दरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
अहं निश्चलो निरपेक्ष उदारोऽ-
स्यहं नित्यशुद्धो निरालम्बभद्रः ।
अहं निर्मलो निरवयः स्वकारो
महानन्दरूपश्चिवोऽहं शिवोऽहम् ॥

अहं ज्ञानरम्यो गिरातीतशम्भु-
रहं ज्ञानरूपः परातीतसाक्षी ।
अहं चिद्विमर्शः कलातीतव्यापी
शिवानन्दरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
अहमद्भुतः सद्बन्धः सर्वरूपोऽ-
स्यहमूर्ध्वाधः चिद्वन्धः चित्तमुक्तारः ।
अहं सदसत्सर्वगसर्वरूपो
निरानन्दरूपश्चिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
अहं निर्विवादो निराधारगूढोऽ-
स्यहं व्यापको बोधमानुशुच मुक्तः ।
अहं कारणं केवलः कर्मकर्ता
परानन्दरूपश्चिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
प्रकृष्टः प्रगल्भः प्रतप्तः परोऽह-
मकार उकारो मकारोऽहम् ।
स्वतन्त्रोऽवितर्कोऽविकारोऽक्षरोऽहं
दयानन्दरूपश्चिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
अहं परमप्रेमास्पदं प्रेमकर्ताऽ-
स्यहं ज्ञानज्येस्वरूपः परात्मा ।
अहं चिन्मयो नित्यचैतन्यरूपः
चिदानन्दरूपश्चिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
गगनाम्बरोऽहं च संतुल्यस्वरूपोऽ-
स्यहं पूर्णरूपश्च शान्तिस्वरूपः ।
अहं शक्तिसन्दोहविजृम्भितात्मा
गिरानन्दरूपश्चिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
अहमादिमध्यान्तहीनः पुरात्माऽ-
स्यहं युक्तप्रत्यक्षरूपः दिवात्मा ।
अहं ब्रह्मास्मीति बोद्धाऽचलात्मा
स्थिरानन्दरूपश्चिवोऽहं शिवोऽहम् ॥
परामर्शसाराहं नामशतक-
मिदं यः पठेदहं पराऽस्मीति ध्यात्वा ।
अहङ्कारनिर्मूलनं चेति कृत्वा
स नन्दति नन्दति नन्दत्येष ॥

26/09/2013